

Niternost u Whiteheada

Whitehead se kriticky distancuje od přírodovědeckých konstrukcí, zejména pak spjatých s "obecnými mechanickými zákony" a celým kauzálním determinismem. V tom připomíná kritiky pozdního Husserla. Cituje Tennysona o tom, že hvězdy se ženou slepě kamsi, a aplikuje tuto myšlenku na molekuly: každá molekula se prý žene slepě. Proti tomu uvažuje o tom, že molekula není „definitivně určena, aby byla tím, čím je“, bez ohledu na to, zda náleží do celku živého těla nebo zda je mimo každý takový celek. A uvažuje dokonce i o tom, že je „determinována“ také „stavem ducha“. Whitehead argumentuje, že přijetí individuální mravní odpovědnosti předpokládá, že akt vůle musí mít vliv na chování molekul v organismu, takže „molekuly se v těle nepohybují slepě“. Je třeba se rozhodnout: „bud' se molekuly v těle pohybují slepě, anebo nikoliv. Pohybují-li se slepě, jsou pro úvahy o činnosti těla stavy ducha čímsi irelevantním. „ Whitehead je přesvědčen o důležitosti otázku „metafyzického statusu molekul“.

Deterministická koncepce (Whitehead mluví také o materialistické koncepci) může fungovat jen v případě, že je aplikována „na nejabstraktnější entity, produkty logického rozlišování“. Ovšem konkrétní přetrvávající entity jsou ve skutečnosti organismy, „takže plán celku ovlivňuje všechny vlastnosti různých podřízených organismů, které se stávají součástmi tohoto celku“. Proto i duševní stavy se stávají součástí plánu celého organismu, a tím modifikují plány i oněch podřízených organismů, a to až po ty nejmenší, „například elektrony“. Odtud slavná a ovšem také silně kritizovaná Whiteheadova teze, že elektron uvnitř živého těla se chová jinak než elektron mimo tělo, „a to na základě plánu těla“. Whitehead staví proti „materialistickému mechanicismu“ novou teorii „organického mechanismu“. „Podle této teorie se molekuly mohou pohybovat slepě v souladu s obecnými zákony, ale „liší se svými vnitřními charakteristikami podle všeobecných plánů situací, do nichž se molekuly organismů dostávají“. (Momentálně mám k dispozici jen Bodnárův překlad, str. 140nn. , je třeba vyhledat anglické znění, snad je v Praze.)

(Písek, 990217-1.)